

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ У ФУНКЦИЈИ ПОЗИТИВНОГ РАЗВОЈА ДЕЦЕ И МЛАДИХ

Рајка Ђевић и Николејта Гујвајн (ур.) (2018). Београд: Институт за педагошка истраживања, 218 стр.

Тематски зборник *Уважавање различитости у функцији позитивног развоја деце и младих* објављен је 2018. године, у издању Института за педагошка истраживања из Београда. Овај зборник представља вредан допринос разматрању феномена инклузивног образовања кроз призму уважавања различитости и позитивног развоја деце и младих. Тематски зборник, обима 218 страна, садржи предговор и једанаест радова аутора из Србије и Хрватске.

Инклузивно образовање представља један од кључних трендова развоја и унапређивања образовног система наше земље. Остваривање једнакости, доступности и квалитета образовања за сву децу кључни су циљеви који се желе постићи реализацијом инклузивног образовања. Радови објављени у Зборнику усмерени су на проучавање важних питања која се тичу инклузивног образовања и његовог доприноса развоју позитивних потенцијала деце и младих. Аутори радова на систематичан и

оригиналан начин осветљавају релевантне аспекте процеса инклузивног образовања, што у значајној мери даје допринос проучавању ове актуелне теме.

Радови у овом зборнику могу се сврстати у четири тематске целине: (1) теоријски и правни оквир инклузивног образовања; (2) перспективе наставника (иницијално образовање, компетенције и однос према инклузивном образовању; (3) социоемоционални аспекти инклузивног образовања и (4) интеркултуралност у контексту инклузивног образовања.

У уводном раду Зборника под насловом *Парадигма позитивног развоја: могућности иновирања пракси инклузивног образовања* ауторка Нада Половина парадигму позитивног развоја младих анализира са аспекта њеног доприноса иновирању школског система и инклузивне праксе. Посебан допринос ове парадигме развоју инклузивног образовања ауторка види у афирмацији позитивних уверења о деци са сметњама у развоју, њи-

ховим могућностима и потенцијалима за учење и партиципацију у наставном процесу. Допринос парадигме позитивног развоја је и у становишту да је учење партиципативна активност, што представља важну импликацију за осмишљавање наставних активности у којима би деца са тешкоћама у развоју имала прилику да равноправно партиципирају у процесу учења са својим вршњацима. Ауторка скреће пажњу на комплексност споја теорије и праксе, указујући на питања, дилеме и проблеме који се могу појавити у процесу имплементирања поменутих теоријских поставки у инклузивну наставну праксу.

У раду аутора Данила Рончевића и Александра Антића *Правно реулисање инклузивног образовања у Србији и њојединим земљама у региону* представљен је правни оквир за инклузивно образовање у нашој земљи. Урађена је компаративна анализа правних оквира за регулисање инклузивног образовања у Србији, Хрватској, Босни и

Херцеговини и Црној Гори. Компаративна анализа указује на то да је инклузивно образовање инкорпорирано у правни поредак свих поменутих земаља, као и да је оно у свим земљама уређено прописима на нивоу предшколског, основног и средњег образовања, док то није случај са високошколским образовањем. Аутори дају препоруке за даље промене у овој области, чиме би се превазишли проблеми који настају услед непримењивања појединих правних одредби у пракси.

Миља Вујачић, Николета Гутвајн и Јелена Станишић у раду *Инклузивно образовање у Србији из њерсијективне настјавника основних школа* представљају истраживање које је обављено како би се сагледао однос наставника према инклузивном образовању. Испитана су мишљења наставника о: (1) инклузивном образовању као идеји; (2) реализацији инклузивног образовања у пракси; (3) начинима представљања инклузивног образовања у образовној политици наше земље; (4) обуци коју су прошли из ове области; (5) проблемима на које наилазе у реализацији инклузивног образовања и (6) препорукама за даљи развој инклузивног образовања у нашој земљи. Резултати истраживања указују на раскорак између мишљења наставника о инклузивном образовању као идеји и његовој реализацији у пракси. Иако наставници позитивно оцењују хумани аспект инклузивног образовања као идеје, његову практичну реализацију виде као процес који је испуњен проблемима, дилемама и тешкоћама. Кључни проблеми односе се на недовољну припремљеност наставника

за овај процес као и на неадекватну подршку коју добијају у оквиру школе и образовног система. У закључном делу рада ауторке дају препоруке за унапређивање праксе инклузивног образовања.

У раду Исидоре Кораћ, Маријане Косановић и Јасмине Клеменовић *Иницијално образовање васпитача и њихове професионалне компетенције за рад у инклузивном окружењу* представљени су резултати истраживања које је за циљ имало испитивање мишљења васпитача о доприносу које иницијално образовање има у погледу њихових компетенција за рад у инклузивним одељењима. Резултати истраживања указују на то да кључни проблем иницијалног образовања васпитачи виде у недовољној повезаности теоријских и практичних знања. Указано је на неопходност увођења додатних садржаја из области инклузивног образовања у постојеће студијске програме, као и интензивирање стручне праксе, чиме би се повећао ниво практичних знања будућих васпитача, стечених у самом процесу реализације инклузивног образовања.

Испитивање перспектива наставника у Хрватској о приступима у раду са ученицима који имају проблема у понашању је био циљ истраживања које је представљено у раду Наташе Влах и Сање Грбић *Како настјавници у Хрватској процењују сојстјвену љраксу у љоучавању ученика са тешкоћама у љонашању*. Приказано је актуелно стање у образовном систему Хрватске, када је у питању рад са ученицима који имају проблеме у понашању, и указано је на примере успешне праксе у раду са овим ученицима. Резултати истраживања

указују на потенцијал који општа наставна решења која се примењују у раду са свом осталом децом имају и на ученике са проблемима у понашању.

У раду Јелене Стевановић, Емилије Лазаревић и Јадранке Милошевић *Писано изражавање: компетенције ученика са сметњама у развоју у разредној настјави* приказани су резултати истраживања које је за циљ имало испитивање мишљења учитеља о компетентности ученика са сметњама у развоју, када је у питању писано изражавање и настава српског језика. Према мишљењу учитеља, ученици са сметњама у развоју би требало да овладају вештинама и знањима који се односе на основни ниво постигнућа у области *писано изражавање*. Искуства учитеља из школске праксе указују на то да су компетенције ученика са сметњама у развоју у овој области знатно оскудније. Допринос овог рада огледа се у одабиру проблема истраживања који у нашој земљи до сада није истражен, као и у томе што скреће пажњу на конкретне предлоге и решења за унапређивање компетенција ових ученика у области *писано изражавање*, уз разматрање могућности њихове примене у складу са специфичностима деце са сметњама у развоју.

Разматрање социјалног статуса ученика са тешкоћама у развоју је ретко истраживана тема у нашој научној заједници. Стога рад Рајке Ђевић *Социјална љрихваћеност ученика са сметњама у развоју у нижим разредима редовне школе* представља допринос у овој области и подстрек за даља истраживања. Кључни налаз истраживања је да ученици са сметњама у раз-

воју имају мањи степен социјалне прихваћености, нижи социјални статус и мањи број остварених пријатељстава у поређењу са својим вршњацима. У раду су попуњене препоруке за унапређивање социјалног статуса ученика са сметњама у развоју које представљају саставни део процеса унапређивања психосоцијалне климе у школи и одељењима. Указује се на значај интервентних програма, који би помогли ученицима да развију и унапређују социјалне вештине. Поменуте програме би требало прилагодити потребама конкретне школе, одељења и ученика и њиме обухватити све кључне актере који могу пружити помоћ у побољшању социјалног статуса ученика са сметњама у развоју.

Питање емоционалне и социјалне компетентности ученика разматра се у оквиру рада Браниславе Поповић-Ћитић и Лидије Буквић *Процена развојних предности ученика који имају тешкоће у емоционалном и социјалном развоју*. Истраживање које је представљено у овом раду за циљ је имало процену развојне предности код ученика који имају тешкоће у емоционалном и социјалном развоју и исказују потребу за додатном подршком у оквиру инклузивног образовног система. Главни налаз истраживања указује на то да ови ученици имају значајно мање развојних предности него њихови вршњаци. Допринос рада посебно се огледа у импликацијама за образовну праксу и указивању на важност увођења теоријске перспективе позитивног развоја у праксу инклузивног образовања.

Однос васпитача и деце са сметњама у развоју је једно од

важних питања у контексту инклузивног васпитнообразовног процеса. У раду Милане Рајић и Иване Михаић *Квалитет односа васпитача и деце са сметњама у развоју* однос између васпитача и деце са сметњама у развоју посматра се са аспекта емотивне размене која је описана кроз димензије блискости и антагонизма. Овај однос додатно је испитан узимајући у обзир чиниоце који могу утицати на њега као што су самопроцена васпитача о мотивацији и компетентности за рад са овом децом, уверења васпитача о детету и карактеристике окружења кроз процену услова за рад. Кључни налази истраживања указују на релативно изражену блискост, али и на подједнако изражен антагонизам између васпитача и детета са сметњама у развоју. О добијеном налазу, да одабране варијабле (уверења васпитача, самоперцепције мотивације и компетентности и карактеристике окружења) значајно утичу на квалитет овог односа, продискутовано је уз указивање на важне импликације за васпитнообразовну праксу и образовање будућих васпитача, што представља кључни допринос овог рада.

У последња два рада у Зборнику разматра се проблем интеркултуралности у контексту инклузивног образовања. У раду Тијане Јокић Зоркић *Етнокултурална емпаџија средњошколаца у културолошкој разноврсној средини као механизам јачања позитивних ставова према различитим етничким групама* приказано је истраживање које је било усмерено на испитивање улога које етнокултурна емпаџија има у процесу јачања позитивних међуетничких односа

између средњошколаца. Тестиран је медијаторски утицај етнокултуралне емпаџије на везу школске подршке интеркултуралности и социјалне дистанце ученика према другој најбројнијој етничкој групи у школи. Резултати истраживања указују на то да, у просеку, ученици имају умерено развијену етнокултуралну емпаџију, али и да је и висок проценат ученика код којих је ова диспозиција веома развијена. Утврђен је значајан индиректан утицај школске подршке интеркултуралности на социјалну дистанцу/блискост, односно значајан медијаторски утицај етнокултуралне емпаџије. Дате су конкретне препоруке за јачање интеркултуралне емпаџије ученика у оквиру школе и наставног процеса.

У раду *Унапређивање програма неформалног образовања младих Рома из нехиџијенских насеља: уважавање социјалних и образовних специфичности* аутори Сања Грбић, Сара Ристић и Марко Томашевић представили су резултате истраживања чији је циљ био да се путем мултиметодског приступа испитају социјалне одлике и односи према образовању младих Рома који живе у заједницама изолованим од већинског друштва. Посебан допринос овог рада огледа се у томе што су из добијених налаза изведене корисне импликације за осмишљавање неформалних програма образовања намењених младим Ромима из нехиџијенских насеља. Дате препоруке сврстане су у три групе имајући у виду три важна предуслова квалитета програма: пракса наставника, структура групе и однос наставника и учесника у програму.

Зборник *Уважавање различитости у функцији позитивног развоја деце и младих* представља допринос већ постојећим радовима у области инклузивног образовања, будући да на један нов и оригиналан начин разматра питање његовог доприноса позитивном развоју младих. Посебан допринос радова објављених у овом Зборнику представља повезивање те-

оријских поставки и истраживачких налаза са праксом инклузивног образовања, уз указивање на конкретна решења и препоруке за унапређивање инклузивне васпитнообразовне праксе у предшколским установама и основним школама. Стога је овај Зборник користан не само креаторима образовних политика и теоретичарима и истраживачима у области инклу-

зивног образовања већ и практичарима. Радови у овом Зборнику могу бити корисно штиво и будућим учитељима, наставницима и стручним сарадницима у оквиру припреме за рад у инклузивном образовању.

Миља Б. Вујачић
Институт за педагошка истраживања, Београд